

Son Gediş

1986-cı il sentyabrın 3-də, Rusiyanın Arxangelsk vilayətinin Yuxarı Toyma rayonunun Divins qəsəbəsində 31 yaşında, iş başında qəhrəmancasına həlak olmuş milis baş leytenantı, sovet milis əlaçısı, idman ustası və elə Arxangelsk vilayətinin eyni adlı rayonunda adına küçə olan,üzünü belə görmədiyim əmim - İsayev Sərxan Qələndər oğlunun əziz xatirəsinə...

O, şahmatı çox sevirdi. Hələ uşaqlıqdan bu stolüstü oyuna böyük marağı vardı...

Bir gün həyətdə qardaşları ilə oynayarkən, gizlənmək üçün evin çardağına çıxır və orada illərdir üzərini toz basmış bir qutu görür. O, bura əvvəllər də gəlmişdi, amma nədənsə bu müəmmalı qutuya ilk dəfə idi ki, təsadüf edirdi. Qutunu əlinə aldı, bir xeyli onun yan-yörəsinə, üzərindəki anlaşılmaz, xalça naxışlarına bənzər damalara baxdı. Qutunu açdı... İndi onun bu uşaq qəlbi daha da maraq dolu döyüntülərlə çırpınmağa başladı. Öz-özünə: "Bu oyuncaqları əvvəl niyə görməmişəm?" - deyə düşündü. Oyuncaq sandığı və ömründə ilk dəfə gördüyü bu fərqli-fərqli fiqurları əlinə alır, sevincli bir təəccüblə onların hər birinə nəzər yetirdi.

Atasının köməkliyi ilə aylar sonra şahmat onun ən sevdiyi məşğuliyyətə çevrilmişdi. Hərdən saatlarla otağına çəkilər, maraqla öz-özünə bu oyunu oynayır, bəzən öz halına gülərdi də...

Şahmat da digər oyunlar tək oynanılmasına görə iki oyunçu tələb edir. O, bunu bilirdi, amma dostlarının, hətta qardaşlarının təkidinə məhəl qoymayıb təkliyi seçirdi. Şahmatı ağ fiqurlarla oynamağı daha çox sevirdi. Bir şahın öz taxtından devrilməsinin necə qəliz bir iş olduğunu anlayır, qara fiqurlar üzərində qazandığı silsilə qələbələrdən həzz alırdı. Uşaqların sevmədiyi bir oyun tək tanınan şahmata onun bu cür meyl salması, həyatdan onu heç də təcrid etməmişdi. Dərslərini ləngitmir, ara bir idmanla da məşğul olurdu. Onun həyatdakı mövqeyini anlayın valideynləri onun gələcəkdə hansı peşənin sahibi olacağını bəlkə də yəqin etmişdilər. Sevdiyi oyun tək dəqiqliyi, düzgünlüyü və eyni zamanda atacağı addımı əvvəlcədən düşünüb sonra hərəkət etməyi tələb edən bir sənət onu özünə cəlb edirdi. O peşəyə sahib olmaq üçün onun hər bir imkanı vardı. İdmançı bədəni quruluşuna malik enli kürəyi, hündür boyu, cəldliyi, hələ uşaqlıqdan olan cəsur qəlbi, qorxmazlığı, igidliyi, qoçaqlığı və eyni zamanda məsuliyyətliyi onu pillə-pillə öz istəyinə daha da yaxınlaşdırırdı...

Günlər ayları, aylar isə illəri əvəz edirdi. O, artıq dolğun yaşlı bir gənc idi. İyirmi altı yaşı yenicə tamam olmuşdu. Hər şeyin öz zamanı olduğu kimi, artıq bəzi şeylərin də zamanı idi... Həyatının ən önəmli etarı artıq yetişmişdi. Elə iyirmi altı yaşında qonşuluqda yaşayan və uzun illərdir sevdiyi gənc bir qızla ailə qurdu. Bir neçə ay sonra xanımı onun qucağına ekiz övlad-bir qız, bir oğlan verdi. O, artıq ata idi...

Ailənin necə müqəddəs bir varlıq olduğunu və ailəsindən, ən çox da o körpə balalarından ayrı yaşaya bilməyəcəyini anlayırdı. Bəlkə elə buna görə də tərəddüd içində idi. Ailəsi ilə bir neçə il birlikdə yaşadı... Övladları onun gözü qarşısında böyüyür, o isə həyat yoldaşına tez-tez deyirdi:

- Bir az böyüsünlər, onlara şahmat oynamağı öyrədəcəm. Heç bilirsən necə maraqlı oyundu? Nə qədər deyirəm öyrənmək istəmirsən...

Həyat yoldaşı isə onun bu sözlərinə laqeydliklə yanaşır, amma etiraz da etmirdi:

- Nə yaxşı ki, ekiz doğulublar. Elə bir-biriləri ilə oynayırlar. Yoxsa səni kimi...

O xanımının sözlərindən heç bir vaxt inciməz, haqlı olduğunu da ona israrla bildirməzdi. Odur ki, cavabı belə olurdu:

- Sən nə danışırısan? Şahmatı tək oynamaq tamam ayrı şeydir. Sən bilməzsən...

Uşaqlığından bəri qəlbində daşdığı alışqanlıq, onun hələ də yol yoldaşı idi. Bu yaşında belə təkliyə çəkilir, uzun müddət şahmat oynayırdı. Qara fiqurlar üzərində qazandığı qələbələrin sayını artıq unutmuş, bununla belə ağ fiqurlarla heç bir dəfə də məğlub olmamışdı. İşlərinin rəvan getmə-

sini bununla bağlayır, ağ qüvvələrin qara qüvvələr üzərindəki qələbəsinə də qəlbən inanırdı. Bəzən də gülərək: “Bəlkə də ağ fiqurların qələbəsinə özüm şərait yaradıram?!” – deyə düşünürdü. Ancaq bilmirdi ki, xeyirin şəhər üzərində qazandığı mifik qələbələrin, real həyatda tam əksi də mövcud ola bilər...

O zaman onların yaşadığı ərazidə “Gənclər Briqadası” fəaliyyət göstərirdi. Elə bu briqadanın dəstəyindən yararlanıb Rusiyanın Arxangelsk vilayətinə getməyi gərara aldı. Hələ illər öncə Arxangelskdə, daxili qoşunlarda, hərbi xidmətdə olmuşdu. Bəlkə buna görə də oranı özünə daha yaxın hiss edirdi. Ancaq həyat yoldaşı onun bu fikrinə birmənalı şəkildə etiraz edirdi, amma onu qarşıda nələrin gözlədiyindən də bixəbər idi.

O, Arxangelsk vilayətinin Divins qəsəbəsində uzun illər sırası milis işçisi, sonra isə sahə müvəkkili vəzifəsində çalışdı. Kollektiv onu öz doğmaları tək sevməyə başladı. Hətta orda özünə ləqəb də qazandı. Yoldaşları onu – “Lixaç” (qoçaq, diribaş) deyə çağırırdılar. Bu ləqəb onun qara qaşına, qara gözünə görə ona verilməmişdi. İşində qazandığı müvəffəqiyyətlər onun özünü də sevindirirdi. Lixaç ləqəbi isə onu daha da fərəhləndirir, işinə olan məsuliyyətini artırırdı. Hətta bir dəfə rəisin onu eyni adlı ləqəblə səsləməsindən xeyli təəccüblənmişdi:

- Lixaç, - deyə rəis onun reaksiyasına önəm vermədən dedi – yazdığın ərizəyə qol çəkmişəm... Övladlarından ötrü çoxmu darıxmısan?

- Çox, çox darıxmışam. – deyə Lixaç, azacıq gülümsədi – Bir-iki günə artıq yanlarında olacam. Çox sağ olun...

Rəis onun yanından uzaqlaşdıqdan sonra, o uzun müddət dəhlizdən açılan böyük bir pəncərədən mavi səmanı seyr etməyə başladı... Artıq qaralmağa başlayan hava, onun pəncərədə öz simasını belə görməsinə şərait yaradırdı. Göy üzünə yavaş-yavaş hakim olmağa çalışan, amma hələ ki, barmaqla sayıla biləcək qədər görünən gümüşü ulduzlar, onun qəlbində maraqlı hisslər oyadırdı. Övladlarının da eyni səma, eyni bir ay işığı altında olduğunu düşünür və sanki hər baxdığı ulduzda onların bənizini görürdü.

Ailəsi ilə son vidalaşma səhnəsi gözünün önündən keçirdi. Həyat yoldaşının təkidlə onun getməməsini tələb etməsinə, belə cavab vermişdi:

- Narahat olma, bu gedişim sonuncudur. Bu dəfə Azərbaycana təyinatımı istəyəcəm. Bundan sonra həmişə bir yerdə olacağıq...

Həyat yoldaşı onu səssizcə dinləmiş, onun – “bu gedişim sonuncudur” – kəlməsinə ötəri reaksiya vermiş, amma əslində baxışları ilə ona hər şeyi demişdi... İki ekiz övladının onu necə ağlayaraq yola saldıqları isə heç yadından çıxmırdı. Həmişə üzərində gəzdirdiyi ailə fotosəkillərinə baxmaqdan doymurdu. Çox vaxt səhər yuxudan ayılında şəkili yanında, çarpayının üzərində görürdü. Şəkildən onun gözünün içinə baxan gözlər, indi həsrətlə onun yoluna dikilmişdi... Ailə fotosəkilləri, onun öz şahmat qutusu ilə birlikdə özü ilə gətirdiyi yeganə şey idi. O, burada da öz məşquliyyətindən qalmır, təklikdə, sükut içərisində qara fiqurların məğlubiyyətindən doymaz bir zövq alırdı. Yoldaşları da onun işində və həyatında qazandığı uğur və nəaliyyətləri, məhz onun əfsanəvi xeyirin qələbələrinə inanması ilə əlaqələndirirdilər.

Həmin gün səhərdən o özünü bir qədər narahat hiss edirdi. Başının ağrısı bir qədər azalmışdı, ma yenə də halsız vəziyyətdə idi. Hava isə yavaş-yavaş qaralırdı. Lixaç milis idarəsindən çıxıb, evinə qayıdırdı. Sentyabr ayının, Arxangelskə məxsus, kifayət qədər soyuq bir axşamı idi. Səhərdən başlayan qar hələ də davam edirdi. O, evə keçib yuyunduqdan sonra, adəti üzrə divanın qarşısında duran kiçik masanın arxasına keçdi. Bu masanın üzərində onun, həmişə hazır şəkildə olan şahmat qutusu yer alırdı. Lixaç adətən axşamlar şam etmir, yuyunduqdan dərhal sonra masa arxasına keçərək oyun oynayır və bununla da istirahət etmiş olurdu.

O, bu dəfə həmişəkindən bir qədər ürəksiz halda oyuna başladı. Hələ oyunun əvvəlində ağlarla bir qədər geridə olduğunu gördü, amma bunun keçici olduğunu düşündü, çünki o, oyunda manevr etməyi çox yaxşı bacarırdı. Amma yox... O, ağ fiqurlarla məğlubiyyətə doğru gedirdi. Bütün bunlara baxmayaraq daha da ədalətli oynayır, əks gedişləri belə dəqiqliklə yerinə yetirirdi. Baxmayaraq ki, döyüş meydanında azlıq təşkil etdiyini anlayırdı, amma oyunu dayandırmırdı. Lixaç əks tərəfin beş əsas fiquruna qarşı, içərisinə piyada da daxil olmaqla dörd fiqurla müqavimət göstərməyə çalışırdı. Oyun sona çatmaq üzrə idi... Bir gediş, iki gediş, üç gediş... Nəhayət o, meydanda rəqibin üç

əsas oyunçusuna qarşı oynamalı oldu. Döyüş meydanına bir də baxdı. İstənilən addımın onu məğlubiyətə düşürəcəyini anladı və təəccübləndi. Azacıq duruxdu və son gedişini etdi...

Ağır bir işdən yorulubmuş kimi, özünü divanın söykənəcəyinə atdı. Uzun müddət tavana göz gəzdirdi və qəlbinin necə həyacanla çırpındığını duyaraq – “Bu necə ola bilər? Çox maraqlıdır. Mən bu oyunu iyirmi ildən də artıq bir zamandır ki, oynayıram, amma hələ bir dəfə də ağ fiqurlarla məğlub olmamışdım...” – deyərək düşündü, amma qəfil qapı döyüntüsü ona öz düşüncəsini unutturdu.

- Lixaç, kömək edin... Xahiş edirəm, – deyərək, tanış qadın səsi onu diksindirirdi - kömək edin!

Lixaç cəldliklə qapını açdı. O, doğurdan da bu qadını tanıyırdı. Qadının qonşuluqda yaşadığını, kürəkəninin də bərk içən olduğunu bilirdi.

- Nə olub? – deyərək Lixaç, qışqıraraq soruşdu.

- Bu dəfə tufəngə əl atıb... – qadın tənəffüsə halda hıçqıraraq davam edirdi – Yalvarıram, kömək edin!

Lixaç bu cür vəziyyətlərdə soyuqqanlılığı ilə hamıdan seçilirdi. Cəsurluğu ona bir neçə belə hallarda yardım etmişdi.

O, qadını kənara itələdi və qonşuluqdakı həyətə daxil oldu. Həyətdəki insanlar onu görcək, bir xeyli ürəkləndilər. O, izdiham içərisindən qarışıq səslər eşidirdi.

- O zalım qapını bağlayıb... Arvadı da, qızı da evdədir...

Bir başqası isə Lixaça xitabən dedi:

- Havaya bir neçə atəş açıb, amma deyəsən ölən yoxdur. Arvadının da, qızının da səsi gəlir...

Kənarda dayanan başqa bir qadın qışqırmağa başladı:

- Qorxmayın, Lixaç indi onları xilas edəcək.

O, özü də elə bu arzuyla qapıya yaxınlaşdı. Camaatın qışqırığı səngimək bilmirdi. Lixaç təkidlə qapının açılmasını tələb edir, canı isə təslim olmaqdan imtina edirdi. Elə bu an, bütün bunlar azmış kimi, tufəngdən açılan daha bir neçə atəş səsi eşidildi. Lixaç daha gözləyə bilmədi. Hamı ondan yardım gözləyirdi... Azacıq kənara çəkilərək, qapıya qüvvətli zərbələr endirməyə başladı. Az keçmədi ki, qapı çərçivəsindən qopdu. Lixaç dəhlizdə ağır yaralı olan qadını görüb, dəhşətə gəldi. Daha iki güllə səsi eşidildi. Gözünü qan tutmuş qatil, evin hansısa yerində gizlənən qızını axtarırdı. Atasının dəhlizdə olmadığını görəndə uşaq, cəldliklə Lixaçın az öncə açdığı qapıdan bayıra çıxmağa cəhd etdi. Bu an dəhlizin digər ucunda dayanan qana susamış “ata”, tufənginin lüləsini qızına tuşladı. Atəş açıldı... Lixaç qana boyanmış sol çiyini əli ilə sıxaraq, uşağı artıq taqətdən düşmüş qolu üzərində bayıra çıxarmaq istədi. Sonuncu güllə, o uşağı əyilib götürdüyü an, onu yaralamışdı. Növbəti atəş... Lixaç qapıdan çıxmağa macal tapmamış, uşağı kənara atdı və üzünü üstə yıxıldı. Və son atəş... Qatil son gülləsini özündən qeyrisinə rəva bilmədi. Camaat özünü Lixaçın üstünə atdı. Hamının halı pərişan idi... Təcili yardımın gəlməsini qışqıran kim, ağlayan kim, yaralıya yerində yardım etməyə cəhd edən kim...

Az keçmədi ki, təcili yardım maşını küçədə göründü. Lixaçı dərhal yaxınlıqdakı xəstəxanaların birinə aparmaq lazım idi. Çoxlu qan itirmişdi... Onu xərəkdə maşına qoydular. Tibb bacısı onun yaralarının gözünü bağlamaq istəyirdi ki, başa düşmədiyi sözlər eşitdi. O, dərhal yanında əyləşən cavan oğlandan onun nə dediyini soruşdu. Bu oğlan Lixaçın dostu idi və Azərbaycan dilini də pis bilmirdi. Tibb bacısı sualı bir daha təkrarladı...

- O axı nə deyir? Mən başa düşmürəm...

Cavan oğlan dostundan gözünü ayırmırdı.

- O, azərbaycanlıdır... Öz dilində danışır... “Kömək edin” – deyir...

Lixaç hələ sağ idi. Ağır-ağır olsa da güclə nəfəs almağı bacarırdı, dumanlı da olsa nə isə düşüncə bilirdi. Beynindən belə bir şey keçdi:

- Həyat da bir oyundur. Həmişə qalib gəlmək mümkün deyil. Demək, insanın oyundakı kimi, həyatda da etdiyi **SON GEDİŞ** olur. Lap, şahmatda olduğu kimi...

Kamil İsayev
18.09.2008